

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

АДАПТАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Колективна монографія

За редакцією Н. Ю. Голубєвої

Одеса
Фенікс
2026

УДК 341.93
А 28

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 08.04.2026 р.)*

Рецензенти:

Харитонов Є. О. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри приватного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гусаров К. В. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри цивільної юстиції та адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Булеца С. Б. – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри цивільного права та процесу Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

А 28

Адаптація цивільного процесуального права до європейських стандартів : кол. монографія [Електронне видання] / за ред. Н. Ю. Голубєвої. – Одеса : Фенікс, 2026. – 452 с. – Режим доступу: ...
ISBN 978-617-8763-28-2

Колективна монографія є комплексним дослідженням проблем адаптації цивільного процесуального права до європейських стандартів. Монографія, представлена увазі читача, об'єднує досвід теоретичних досліджень і практичних напрацювань вітчизняних фахівців у галузі цивільного процесуального права. Автори аналізують ключові напрями гармонізації національного процесуального законодавства з європейськими стандартами, виявляють системні прогалини та пропонують прикладні механізми модернізації судового процесу.

Адресована науковцям, викладачам, юристам-практикам, студентам юридичних факультетів і всім, хто цікавиться розвитком цивільного процесуального права в умовах європейської інтеграції.

УДК 341.93

ISBN 978-617-8763-28-2

© Колектив авторів, 2026

Розділ 5.

Право на приватність та процесуальні гарантії при використанні електронних доказів: аналіз практики ЄС (Дрогозюк К. Б.)

Вступ	179
1. Теоретико-правові основи права на приватність	181
2. Електронні докази та правові стандарти їх використання	186
3. Практика Європейсько суду з прав людини щодо права на приватність та допустимості електронних доказів	191
4. Імплементация європейських стандартів захисту приватності при використанні електронних доказів у цивільному процесі України	196
Висновки	199

Розділ 6.

Електронні докази у цивільному процесі: стандарти ЄС та особливості національного судочинства (Московчук Д. О.)

Вступ	202
1. Правове регулювання електронних доказів у праві Європейського Союзу	203
2. Особливості використання електронних доказів у цивільному процесі окремих держав ЄС.	207
3. Перспективи розвитку правового регулювання електронних доказів у цивільному судочинстві	222
Висновки	224

Розділ 7.

Електронний документ та електронний документообіг у цивільному судочинстві України: адаптація до європейських стандартів (Павлова Ю. С.)

Вступ	227
1. Правова природа електронного документа у цивільному судочинстві України	228
2. Електронний документообіг у системі цивільного судочинства України	234
3. Перспективи розвитку електронного судочинства в Україні з урахуванням процесу євроінтеграції	240
Висновки	245

Розділ 8.

Адаптація позовного провадження у цивільному судочинстві України до європейських стандартів правосуддя (Полюк Ю. І.)

Вступ	249
1. Позовне провадження – форма реалізації права на справедливий суд: європейські стандарти та національна модель правового регулювання.	251
2. Конструкція позову в цивільному судочинстві України: взаємозв'язок видів позовів та ефективного способу судового захисту в контексті європейських стандартів	257
3. Система спрощення та оптимізації позовного провадження в цивільному судочинстві України у світлі європейських стандартів	265
Висновки	281

Розділ 9.

Європейські стандарти апеляційного перегляду судових рішень в цивільному процесі (Ліопол І. М.)

Вступ	286
-------------	-----

Розділ 5

ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ: АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄС

Дрогозюк Крістіна Борисівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID: 0000-0001-9254-9575

DOI

Вступ

1. Теоретико-правові основи права на приватність
2. Електронні докази та правові стандарти їх використання
3. Практика Європейсько суду з прав людини щодо права на приватність та допустимості електронних доказів
4. Імплементція європейських стандартів захисту приватності при використанні електронних доказів у цивільному процесі України

Висновки

Вступ

Цифровізація суспільних відносин є однією з ключових ознак сучасного розвитку правових систем, що істотно трансформує як способи комунікації між особами, так і механізми здійснення правосуддя. Використання інформаційно-комунікаційних технологій зумовило появу нових форм доказової інформації: електронної переписки, повідомлень у месенджерах, даних із соціальних мереж, цифрових документів, метаданих, інформації з хмарних сервісів та інших електронних ресурсів. У сучасних умовах така інформація дедалі частіше набуває вирішального значення у судових процесах, а в період воєнного стану, коли доступ до традиційних джерел доказів може бути обмеженим, електронне судочинство фактично стає одним із основних інструментів забезпечення права на судовий захист.

Інтенсивна цифровізація суспільства та розвиток електронного правосуддя висувають нові вимоги до професійної підготовки суддів, адвокатів, підприємців і громадян. Ефективне використання електронних доказів потребує глибокого розуміння їх правової природи, особливостей нормативного регулювання та процесуальних механізмів подання й дослідження.

Порушення встановлених правил фіксації, збереження чи подання цифрових даних може спричинити втрату доказового значення таких матеріалів і суттєво вплинути на результат судового розгляду.

Водночас поширення електронних доказів породжує нові виклики у сфері забезпечення фундаментальних прав людини, передусім права на приватність. Цифрові дані здатні містити значний обсяг персональної інформації, а їх використання у процесі без належних гарантій може становити втручання у приватне та сімейне життя особи. Це зумовлює необхідність пошуку балансу між інтересами ефективного правосуддя та дотриманням стандартів захисту прав людини, сформованих у європейській правовій традиції.

Європейський правопорядок виробив розвинену систему гарантій захисту приватності, насамперед через статтю 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини. Водночас національні судові системи, у тому числі українська, перебувають у процесі постійної адаптації до цих стандартів.

Питання права на приватність та використання електронних доказів у цивільному процесі привертало увагу як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. У зарубіжній науковій літературі значний внесок у розвиток теоретичних основ приватності зробив Д. Солоу, який у роботі *Understanding Privacy* розглядає право на приватність як багатовимірне явище, що включає інформаційну автономію та контроль над персональними даними. Інші дослідники, зокрема І. Браун (*Digital Evidence and Privacy in the European Union*) та О. Лінські (*The Foundations of EU Data Protection Law*), досліджували правові механізми використання цифрових доказів та стандарти захисту персональних даних у Європейському Союзі. Суттєвий внесок у дослідження проблематики електронних доказів і процесуальних гарантій у цивільному судочинстві зробили вітчизняні науковці, зокрема Гетманцев М. О., Голубєва Н. Ю., А. В. Кожевнікова, Д. О. Московчук, Ю. С. Павлова, Петренко В. С., Привиденцев Г. О., Чванкін С. А. тощо. У своїх працях вони зосереджують увагу на питаннях допустимості та автентичності електронних доказів, межах їх використання з огляду на принцип пропорційності втручання у приватну сферу, а також на практичних аспектах забезпечення цифрової приватності в судовій діяльності. Окремий напрям їхніх досліджень становить аналіз імплементації європейських стандартів захисту персональних даних у національне законодавство та правозастосовну практику. Таким чином, наукова дискусія поєднує теоретичні підходи до приватності, технологічні аспекти електронних доказів та нормативно-правові механізми їх захисту, що формує комплексний підхід до досліджуваної проблематики.

Разом із тим, попри наявність ґрунтовних наукових напрацювань, у вітчизняній доктрині досі відсутнє комплексне дослідження, яке б системно поєднувало аналіз електронних доказів із процесуальними гарантіями захи-

сту приватності крізь призму практики Європейського суду з прав людини та сучасних тенденцій цифровізації правосуддя. Необхідність такого інтегрованого підходу, що враховує як нормативні засади регулювання, так і особливості правозастосовної практики, зумовлює актуальність обраної тематики та визначає наукову новизну цього дослідження.

Актуальність теми також обумовлена потребою забезпечення належного балансу між ефективністю доказування у цивільному процесі та гарантіями захисту приватності особи. Надмірне втручання у цифрову сферу може спричинити порушення фундаментальних прав людини, тоді як надмірне обмеження використання електронних доказів здатне істотно ускладнити реалізацію права на судовий захист та доступ до правосуддя. Отже, проблема полягає не лише у визнанні електронних доказів як самостійного виду доказів, а й у виробленні чітких процесуальних механізмів їх використання з урахуванням стандартів захисту прав людини.

Метою цієї роботи є комплексне дослідження змісту права на приватність у контексті використання електронних доказів у цивільному процесі, аналіз відповідної практики Європейського суду з прав людини та визначення напрямів імплементації європейських стандартів у національне законодавство й правозастосовну діяльність.

1. Теоретико-правові основи права на приватність

Право на приватність є одним із базових прав людини, яке відображає автономію особи та її здатність контролювати інформацію про себе. У європейській правовій традиції приватність розглядається не лише як «право бути залишеним у спокої», але як складна категорія, що охоплює інформаційну, тілесну, комунікаційну та просторову приватність.

Сучасне розуміння приватності значною мірою сформувалося під впливом розвитку цифрових технологій. Якщо у XX столітті порушення приватності асоціювалося переважно з фізичним спостереженням, то сьогодні основні ризики пов'язані зі збором, обробкою та аналізом персональних даних.

У західній правовій доктрині для позначення інституту захисту недоторканності приватного життя використовується термін *privacy*, що перекладається українською мовою як «приватність». Саме тому цей термін набув поширення і в українській науковій літературі, оскільки стисло та точно відображає зміст відповідного правового явища. Основи сучасного розуміння приватності були сформульовані наприкінці XIX століття американськими юристами Луїсом Брандейсом і Семюелом Уорреном у статті «Право на приватність», де вони визначили його як право людини «бути залишеною на самоті». Подальший розвиток телекомунікаційних технологій, комп'ютери-

зації та автоматизованої обробки інформації суттєво розширив зміст цього права¹.

Європейський підхід до приватності характеризується високим рівнем захисту персональних даних. Важливу роль у цьому відіграє Загальний регламент про захист даних (GDPR), який закріплює принципи законності, пропорційності та мінімізації даних.

Право на приватність життя знайшло відповідне закріплення як в універсальних, так і в регіональних міжнародних договорах². Зокрема, відповідне право уперше було проголошено на міжнародному рівні у Загальній декларації прав людини. Зокрема, згідно зі ст. 12 Загальної декларації прав людини, ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте (в офіційному тексті англійською мовою – *privacy*) і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його листування і кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань³.

У межах європейської системи захисту прав людини право на повагу до приватного життя визнається одним із фундаментальних прав особи та гарантується положеннями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ст. 17) проголошує: «1. Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію. 2. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань»⁴.

Право на приватність у європейському праві має горизонтальний ефект, тобто застосовується не лише у відносинах між особою та державою, але й між приватними суб'єктами. Це особливо важливо у контексті цивільного процесу, де сторонами є фізичні або юридичні особи.

Стаття 8 ЄКПЛ гарантує право на повагу до приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції. Європейський суд з прав людини послідовно тлумачить це право широко, включаючи в нього захист персональних даних, комунікацій та цифрової інформації.

¹ Сокурєнко В. А., Хрякова Н. О. Право на приватність у мережі Інтернет у контексті європейської системи захисту прав. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 4. С. 281.

² Панкевич О. З. Право на приватність: царина незалежності особи / О. З. Панкевич // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2017. – Випуск 2. – С. 49.

³ Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015

⁴ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995043>

Разом з тим, право на повагу до приватного і сімейного життя не є абсолютним і може зазнавати обмежень з боку держави, однак такі обмеження допускаються виключно за умов суворого дотримання встановлених правових критеріїв. Органи державної влади не вправі втручатися у здійснення цього права, за винятком випадків, коли таке втручання має належне нормативне підґрунтя, переслідує легітимну мету та є об'єктивно виправданим у контексті демократичного суспільства. Зокрема, йдеться про захист національної чи громадської безпеки, економічного добробуту держави, запобігання правопорушенням, охорону здоров'я або моралі, а також забезпечення прав і свобод інших осіб.

У доктринальному та судовому вимірі сформовано три взаємопов'язані критерії допустимості втручання у право на приватність: по-перше, таке втручання має бути передбачене законом, причому норма повинна бути достатньо чіткою та передбачуваною; по-друге, воно повинно переслідувати одну із суспільно значущих цілей; по-третє, воно має бути необхідним у демократичному суспільстві. Останній критерій передбачає, що втручання повинно відповідати нагальній суспільній потребі та бути пропорційним поставленій меті, тобто не виходити за межі того, що є об'єктивно необхідним для досягнення легітимного результату.

ЄСПЛ неодноразово наголошував, що саме процесуальні гарантії мають ключове значення для оцінки законності втручання у приватність. Відсутність належного контролю або чітких процедур може призвести до встановлення порушення статті 8 Конвенції¹.

Зміст зазначених гарантій деталізується у ст. 7 Хартії основних прав Європейського Союзу (2000), яка проголошує право кожної особи на повагу до її приватного і сімейного життя, житла та комунікацій. Водночас важливою новелою Хартії стало виокремлення у ст. 8 самостійного права на захист персональних даних, що відображає сучасне розуміння інформаційної складової приватності та підкреслює значення контролю особи над збиранням і поширенням відомостей про неї. Такий підхід корелює з доктринальною позицією, відповідно до якої саме інформаційний вимір становить концептуальне ядро права на приватність².

Подальша конкретизація стандартів захисту персональних даних знайшла відображення у спеціалізованих міжнародних актах, зокрема у Конвенції Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» (1981)³, яка визначає персональні дані як будь-яку інформацію, що

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. // Офіційний вісник України. 1998. № 13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004

² Панкевич О. З. Право на приватність: царина незалежності особи / О. З. Панкевич // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2017. – Випуск 2. – С. 50.

³ Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_326

стосується конкретно визначеної або такої, що може бути визначена, особи. Важливу роль у розвитку європейської моделі захисту даних відіграли також Директива 95/46/ЄС (1995) та Директива 2002/58/ЄС (2002), що заклали правові механізми обробки персональних даних і забезпечення конфіденційності в електронних комунікаціях. Україна, ратифікувавши зазначену Конвенцію, інтегрувала її положення у національне законодавство, водночас зробивши застереження щодо незастосування її норм до обробки персональних даних фізичними особами виключно для особистих чи побутових потреб¹.

Таким чином, міжнародно-правові акти формують багаторівневу систему гарантій захисту приватного життя, у якій особливе місце посідає інформаційний аспект приватності. Однак реальний зміст і межі допустимого втручання у цю сферу розкриваються насамперед через правозастосовну практику, зокрема у рішеннях Європейського суду з прав людини, який виробив критерії оцінки законності, легітимності та пропорційності обмежень права на приватність. Саме аналіз цієї практики дозволяє глибше осмислити сучасні стандарти захисту приватного життя в умовах цифровізації правосуддя².

На національному рівні гарантії захисту приватності закріплені у Конституції України, яка системно регулює недоторканність особистого простору громадян. Статті 30–32 формують нормативний фундамент охорони приватної сфери, охоплюючи недоторканність житла, таємницю кореспонденції та захист персональної інформації. Центральне значення належить статті 32, яка проголошує, що втручання в особисте та сімейне життя можливе лише у випадках, передбачених Конституцією, і водночас встановлює заборону на збір, зберігання, використання чи поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, за винятком ситуацій, визначених законом і обґрунтованих інтересами національної безпеки, економічного добробуту чи прав людини.

Офіційне тлумачення цих конституційних гарантій було сформульоване у Рішенні Конституційного Суду України № 2-рп/2012 від 20.01.2012 р., де наголошено, що право на приватне і сімейне життя є фундаментальною цінністю демократичного суспільства та передумовою всебічного розвитку особистості. Суд визначив його як право фізичної особи на автономне існування, вільне від необґрунтованого втручання з боку держави, органів місцевого самоврядування або інших фізичних та юридичних осіб (п. 3.1)³.

¹ Про ратифікацію Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додаткового протоколу до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних стосовно органів нагляду та транскордонних потоків даних: Закон України від 06.07.2010 р. № 2438-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2438-17>

² Панкевич О. З. Право на приватність: царина незалежності особи / О. З. Панкевич // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2017. – Випуск 2. – С. 50.

³ Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 р. № 2-рп/2012// Офіційний вісник України. – 2012. – № 9. – Ст. 332.

Отже, конституційне закріплення гарантій недоторканності приватного і сімейного життя формує фундаментальний рівень правового регулювання відповідних відносин. Водночас для повного розуміння змісту права на приватність важливе значення має його теоретичне осмислення у вітчизняній правовій доктрині, яка розвиває та конкретизує положення Основного Закону.

У науковій літературі зміст права на приватність розширюється до особистого немайнового права фізичної особи, що забезпечує автономне існування в межах сімейних, побутових, особистих, інтимних та інших відносин, не пов'язаних із виконанням публічних функцій. Крім того, акцент робиться на можливості особи самостійно визначати межі власної приватності, контролювати доступ до персональної інформації та вирішувати питання її поширення¹.

Таким чином, національна доктрина, спираючись на конституційні гарантії, підкреслює багатовимірний характер права на приватність, що поєднує автономію особи, контроль над персональними даними та захист від необґрунтованого втручання, що має безпосереднє значення для регулювання використання електронних доказів у судовій практиці.

У сучасних умовах стрімкого розвитку новітніх інформаційних технологій право на приватність зазнає особливої вразливості. Його змістовим ядром виступають відносини, пов'язані зі збиранням, зберіганням, обробкою та поширенням відомостей про особу, а також межі контролю індивіда над доступом інших осіб і державних органів до такої інформації. Не менш важливим елементом цього права є можливість збереження анонімності та автономії особистого простору².

Саме ці аспекти в умовах технологічного прогресу дедалі частіше стають об'єктом потенційних порушень.

Цифровізація суспільства трансформувала саму природу приватності, змістивши акцент із фізичного простору до інформаційного виміру. У процесі повсякденної комунікації та використання цифрових сервісів особа формує значний масив так званих «цифрових слідів», нерідко не усвідомлюючи їхнього масштабу та можливих наслідків. При цьому навіть супровідні дані – зокрема метадані – здатні відтворювати детальну картину способу життя, соціальних зв'язків і поведінкових характеристик індивіда, що зумовлює підвищені вимоги до гарантій захисту приватної сфери.

¹ Посикалюк О. О. Особисте немайнове право фізичної особи на приватність: компаративістський підхід / О. О. Посикалюк // Наукові читання. Присвячені пам'яті В. М. Корецького: зб. наук. праць; Київський ун-т права НАН України. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – С. 182.

² Панкевич О. З. Право на приватність: царина незалежності особи / О. З. Панкевич // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2017. – Випуск 2. – С. 49.

У контексті судочинства це означає, що електронні докази потенційно містять значно більше інформації, ніж необхідно для доведення конкретної обставини. Тому принцип мінімізації даних набуває особливої ваги.

Крім того, цифрові дані легко копіюються, зберігаються та аналізуються, що підвищує ризики зловживань. Саме тому європейські стандарти наполягають на високому рівні процесуальних гарантій.

2. Електронні докази та правові стандарти їх використання

Цифровізація суспільних процесів спричинила появу нових форм доказової інформації, що існують у електронному середовищі. У сучасному цивільному процесі електронні докази набувають дедалі більшої значущості, адже значна частина комунікацій, господарських операцій та особистих взаємодій відбувається у цифровому форматі.

Зокрема, як зазначає С. А. Чванкін, існують вагомі підстави прогнозувати, що у найближчій перспективі електронні докази набудуть домінуючого значення у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві. Водночас і в межах кримінального процесу їх роль невпинно зростатиме. У зв'язку з цим ключове значення має не стільки саме використання таких доказів, скільки належне процесуальне врегулювання цього явища. Йдеться, передусім, про визначення найбільш ефективних і збалансованих підходів до нормативного закріплення порядку застосування електронних доказів у судовому процесі, зокрема в цивільному судочинстві¹.

Цивільне процесуальне законодавство України визнає електронні докази окремим видом доказів. Зокрема, стаття 100 ЦПК України визначає електронні докази як інформацію в електронній формі, що відображає обставини, які мають значення для розгляду справи. Це визначення підкреслює інформаційну природу таких доказів та відокремлює їх від традиційних письмових або речових доказів, що мають фізичне втілення.

А. В. Кожевнікова зауважує, що електронний доказ охоплює не лише інформацію, збережену на технічному носії, але й відомості, відтворені у паперовій формі шляхом роздрукування, якщо вони мають доказове значення. Це пояснюється тим, що суд не завжди має безпосередню технічну можливість дослідити цифровий носій, тоді як спеціальні технічні засоби необхідні для перевірки достовірності та належної оцінки такого доказу².

¹ Чванкін С. А. Інформаційні технології у доказуванні в цивільному процесі: теоретичні та практичні аспекти: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. Чванкін Сергій Анатолійович. Одеса, 2021. С. 243

² Кожевнікова А. В. Електронні докази у цивільному судочинстві України. Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право», 2019. № 6. С. 129.

Слід зазначити, що нормативне закріплення електронних доказів у ЦПК України відкриває правову можливість подавати до суду більшу кількість доказів у цифровому форматі. Законодавче визначення дозволяє стверджувати, що електронний доказ – це інформація, зафіксована на портативних пристроях у цифровій формі¹.

На прогресивність такого підходу звертає увагу О. Воронюк, підкреслюючи широке й невичерпне коло видів електронних доказів і джерел їх зберігання, а також орієнтацію законодавства на появу нових форм цифрових доказів у майбутньому². У сучасних умовах динамічного розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій встановлення відкритого переліку електронних доказів та носіїв у законодавчій нормі є доцільним. Водночас у практиці виникає потреба врегулювати порядок використання, поширення, зберігання та подання електронних доказів до суду³.

На доктринальному рівні категорія електронних доказів аналізується через різні складові – технологічну, змістовну та процесуальну. Ю. С. Павлова акцентує на технологічній природі, визначаючи електронний доказ як двійковий код, створений комп'ютерними засобами, що існує у нематеріальній формі на технічних носіях і може відтворюватися за допомогою спеціальних пристроїв та програм⁴.

М. О. Гетманцев наголошує на процесуальній складовій, розуміючи під електронним доказом інформацію на носії з реквізитами, які забезпечують її ідентифікацію та придатність до використання у судовому провадженні. Така інформація здатна підтверджувати або спростовувати обставини, що мають значення для справи, і може існувати у формі електронного документа, аудіо- або відеозапису, цифрового зображення⁵.

Окремо слід звернути увагу на специфіку правової природи електронних доказів, підкреслюючи, що електронний документ, на відміну від паперового, сприймається людиною лише після його технічного відтворення⁶. В. С. Петренко додатково зазначає, що форма існування електронного документа (флеш-носій, перфокарта тощо) вимагає застосування технічних засо-

¹ Там само.

² Воронюк О. Електронні докази: що вважати оригіналом а що – копією? Закон і Бізнес. № 45 (1343), 2017. URL: https://zib.com.ua/ua/130967elektronni_dokazi_scho_vvazhati_originalom_a_s_cho_kopiyu.html

³ Кожевнікова А. В. Електронні докази у цивільному судочинстві України. Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право», 2019. № 6. С. 129.

⁴ Павлова Ю. С. Поняття та правова природа електронних доказів у цивільному процесуальному праві. Видавничий дім «Гельветика», 2017. № 79. С. 106.

⁵ Гетманцев М. О. Електронні докази в цивільному процесі: практика застосування новел законодавства. Підприємництво, господарство і право : Науково-практичний господарсько-правовий журнал. – 2019/1. – № 2. – С. 19-23. , 2019. № 2. С.22

⁶ Дрогозюк К. Б. Особливості правової природи електронних доказів у цивільному процесі України. Право та державне управління, 2020. № 3. С. 20-27. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.3.3>. С. 22.

бів для його дослідження та визначає особливий порядок процесуальної оцінки¹.

А. В. Кожевнікова обґрунтовує розширене тлумачення поняття електронного доказу, зазначаючи, що його зміст не обмежується виключно інформацією, збереженою на електронному носії. На її думку, до цієї категорії слід відносити також відомості, відтворені у паперовій формі шляхом роздрукування з відповідного технічного пристрою, за умови їх доказового значення для вирішення справи. Такий підхід пояснюється тим, що під час розгляду справи суд не завжди має безпосередню технічну можливість дослідити електронний носій інформації. Водночас застосування спеціальних технічних засобів визнається необхідним для перевірки достовірності, здійснення аналізу та належної оцінки відповідного доказу².

У сучасному судочинстві електронні докази набувають різноманітних форм. До них належать електронні документи, текстові файли, зображення, фотографії, плани, аудіо- та відеоматеріали; інформація, опублікована на веб-сторінках, що має значення у спорах щодо інтернет-діяльності, інтелектуальної власності чи ділової репутації; електронні повідомлення, листування, SMS та дані з месенджерів; метадані, які підтверджують авторство, час створення та місцезнаходження; а також бази даних та інші цифрові носії для приватно-правових, господарських або технологічно орієнтованих спорів³. Особливу складність становлять електронні комунікації між приватними особами, адже вони поєднують доказову цінність із високим рівнем чутливості для приватного життя, і суд у таких випадках має забезпечити баланс між інтересами доказування та захистом особистої сфери.

Електронний доказ являє собою інформацію у цифровій формі, здатну підтвердити або спростувати обставини справи. Його специфіка полягає у нематеріальній природі та залежності від технічних засобів відтворення, що дозволяє інформації одночасно існувати у кількох місцях без втрати змісту. У сучасній процесуальній доктрині дедалі більше уваги приділяється не поняттю оригіналу, а критеріям цілісності та автентичності даних, зокрема можливості підтвердити, що інформація не була змінена після її створення. Особливого значення набувають дані з мережі Інтернет, включно з соціальними мережами, через їхню мінливість та залежність від волі власника акаунта, що потребує своєчасної фіксації та належної верифікації.

¹ Петренко В. С. Електронні докази як елемент інформаційних технологій у цивільному судочинстві. Молодий вчений. 1 (53). 2018 С. 111-115. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5251>. С. 112.

² Кожевнікова А. В. Електронні технології у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку: дис. ...д-ра філософії у права. Суми, Сумський національний аграрний університет, 2023. С. 89

³ Соцький Е. Електронні докази: Від теорії до практики. Все, що потрібно знати. Адвокат Соцький Едгар. 19.08.2024. URL: <https://sotskyi.com/f/електронні-докази-від-теорії-до-практики-все-що-потрібно-знати>.

Водночас використання електронних доказів у цивільному судочинстві пов'язане з необхідністю забезпечення належних процесуальних гарантії їх дослідження та оцінки. Йдеться про гарантії достовірності, цілісності та ідентифікації джерела інформації, а також про забезпечення права учасників справи на перевірку доказів. У цьому контексті важливими є процедури подання, зберігання, відтворення та технічної перевірки електронних доказів, спрямовані на недопущення спотворення цифрових даних. Крім того, процесуальні гарантії охоплюють забезпечення конфіденційності, дотримання принципу пропорційності під час обробки персональних даних, а також можливість застосування спеціальних технічних засобів і проведення експертних досліджень для підтвердження автентичності електронних матеріалів.

Значну роль у цьому процесі відіграють стандарти доказування, що застосовуються судами при оцінці електронної інформації. Особливість таких доказів полягає у їх нематеріальній природі та залежності від програмних і апаратних засобів відтворення, що зумовлює необхідність ретельної перевірки. Суд повинен оцінити належність, допустимість, достовірність та достатність електронних доказів у сукупності з іншими матеріалами справи відповідно до загальних правил доказування (ст. 77–80, ст. 89 ЦПК України).

Допустимість електронних доказів нерозривно пов'язана з дотриманням прав людини та принципом змагальності та рівності сторін. Доказ, отриманий із порушенням фундаментальних прав, може поставити під сумнів справедливості усього провадження. Особливу увагу приділяють способу отримання цифрових даних: доступ до приватного листування або персональної інформації без належної правової підстави розглядається як втручання у приватне життя, що може впливати на оцінку доказу судом.

Використання електронних доказів неминує пов'язане з обробкою персональних даних. У цьому контексті застосовуються принципи мінімізації інформації, обмеження мети обробки та забезпечення конфіденційності. Суд має досліджувати лише ті дані, які безпосередньо стосуються предмета спору, аби уникнути непропорційного втручання у приватне життя учасників справи. Саме тому процесуальні механізми захисту конфіденційності набувають особливої ваги у цифрову епоху.

Практика судів підтверджує, що особливу увагу приділяють встановленню джерела походження електронної інформації, можливості ідентифікації автора повідомлення або документа, а також перевірі цілісності цифрових даних. Важливим інструментом перевірки є технічні характеристики доказу, зокрема метадані, цифрові підписи, відомості про дату та час створення файлу, а також інші цифрові сліди, що дозволяють підтвердити автентичність інформації та відсутність її модифікації¹.

¹ Гетманцев М. О. Електронні докази в цивільному процесі: практика застосування новел законодавства. Підприємництво, господарство і право : Науково-практичний господарсько-правовий журнал. – 2019/1. – № 2. – С. 19-23. , 2019. № 2. С.20.

У правозастосовній практиці Верховного Суду сформовано підхід, відповідно до якого електронні матеріали визнаються належними та допустимими доказами за умови можливості перевірки їх походження, змісту та цілісності. Електронне листування, повідомлення з месенджерів, скріншоти або інші цифрові дані можуть використовуватися як докази, якщо вони дозволяють встановити автора повідомлення, час його створення та зміст інформації.

Так, у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 13 липня 2020 року у справі № 753/10840/19 суд визнав допустимими доказами скріншоти повідомлень з мобільного телефону та роздруківки листування з месенджера Viber, що підтверджували факти погроз з боку відповідача. Суд зазначив, що такі матеріали можуть досліджуватися у сукупності з іншими доказами та отримувати належну правову оцінку¹.

Подібна позиція міститься у постанові Верховного Суду від 18 лютого 2021 року у справі № 442/3516/20, де суд підкреслив, що електронне листування та повідомлення з месенджерів можуть бути використані як докази за умови встановлення особи відправника та відсутності сумнівів щодо достовірності матеріалів. Відсутність кваліфікованого електронного підпису не означає автоматичної недопустимості доказу, його оцінка здійснюється у сукупності з іншими доказами².

Верховний Суд також звертає увагу на особливості подання електронних доказів у паперовій формі. Подання інформації у вигляді роздруківки або копії не позбавляє її доказового значення за умови відсутності сумнівів щодо відповідності копії оригіналу та можливості перевірки достовірності³.

Аналіз практики Верховного Суду свідчить про формування підходу, за яким електронні матеріали визнаються повноцінним джерелом доказової інформації у цивільному судочинстві. Водночас їх використання вимагає перевірки автентичності, можливості ідентифікації автора повідомлення та оцінки таких матеріалів у сукупності з іншими доказами.

З огляду на зазначене, специфіка електронних доказів зумовлює формування особливого процесуального підходу до їх дослідження та оцінки. Такий підхід передбачає поєднання традиційних правил доказування із застосуванням спеціальних технічних засобів перевірки цифрових даних, що дозволяє забезпечити баланс між ефективністю доказування та гарантіями справедливого судового розгляду.

¹ Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 13.07.2020 у справі № 753/10840/19. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/90385050> (дата звернення: 05.03.2026).

² Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 18.02.2021 року у справі № 442/3516/20. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=95067034> (дата звернення: 05.03.2026).

³ Сакара Н. Наталія Сакара розповіла про належність і допустимість доказів, предмет доказування та застосування електронних доказів. Верховний Суд. 18.11.2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1348037>

Узагальнюючи практику судів, можна констатувати, що сучасна тенденція цивільного судочинства в Україні полягає у поступовій інтеграції цифрових технологій у сферу доказування та формуванні гнучких процесуальних механізмів використання електронної інформації як доказу.

Таким чином, електронні докази поєднують інформаційну та технічну складові та потребують застосування спеціальних процесуальних підходів до їх дослідження та оцінки. Їх використання у цивільному судочинстві пов'язане не лише з технологічними особливостями цифрових носіїв, але й із забезпеченням належних процесуальних гарантії, спрямованих на встановлення достовірності, цілісності та походження інформації. Саме поєднання нормативного регулювання, технічних засобів перевірки та процесуальних гарантії забезпечує ефективне використання електронних доказів та дотримання принципів справедливого судового розгляду. У зв'язку з цим подальший розвиток правового регулювання електронних доказів має бути спрямований на вдосконалення процесуальних механізмів їх подання, дослідження та оцінки з урахуванням стрімкого розвитку цифрових технологій.

3. Практика Європейсько суду з прав людини щодо права на приватність та допустимості електронних доказів

Практика Європейського суду з прав людини має фундаментальне значення для формування сучасних стандартів захисту права на приватність у цифровому середовищі та визначення меж допустимості використання електронних доказів у судових провадженнях. Незважаючи на те, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод була ухвалена у 1950 році, Суд застосовує доктрину «живого інструменту», тлумачачи її положення з урахуванням розвитку інформаційних технологій, електронних комунікацій та цифрових інформаційних систем. Завдяки такому динамічному підходу стаття 8 Конвенції охоплює правовідносини, пов'язані з електронним листуванням, зберіганням персональних даних, формуванням цифрових профілів особи та використанням електронних доказів у судових провадженнях.

Стаття 8 Конвенції гарантує право особи на повагу до свого приватного та сімейного життя, житла і кореспонденції, але й встановлює можливі випадки обмеження цього права. Повага до приватного життя включає персональні дані людини, право на доступ до інформації про себе, визначення її правового статусу та обмеження доступу до особистої інформації. Право на приватність в Інтернет-просторі є складовим елементом статті 8 і підпадає під її захист. При цьому право на приватність не є абсолютним і може обмежуватися за умови відповідності трьом критеріям: законності (передбачуваність

та дотримання законної процедури), легітимності (переслідування законної мети) та необхідності втручання в демократичному суспільстві ¹.

ЄСПЛ приділяє значну увагу захисту персональних даних. У справі *Copland v. the United Kingdom* Суд визнав порушення статті 8 щодо моніторингу телефонних дзвінків та електронної пошти працівника за відсутності законного підґрунтя, хоча не виключив, що такий моніторинг може бути виправданим у певних випадках ². У справі *Rotaru v. Romania* Суд зазначив, що метою Конвенції є гарантування кожній особі дотримання її прав у процесі автоматизованої обробки персональних даних, особливо якщо йдеться про дані, що стосуються минулого особи ³.

Держава має зобов'язання щодо забезпечення безпеки використання персональних даних в Інтернеті. Зокрема, відповідно до Рекомендації CM/Rec(2016)5 Комітету Міністрів Ради Європи на держави-члени покладаються позитивні та негативні зобов'язання щодо захисту прав людини онлайн, у тому числі необхідність своєчасного надання інформації про обмеження, що стосуються конфіденційності ⁴. Володільці персональних даних зобов'язані забезпечувати їх конфіденційність, але держава контролює дотримання законності та правомірності використання даних. Будь-яке втручання держави в право на приватність в Інтернеті має відповідати принципам законності, легітимності та пропорційності (т.зв. «трискладовий тест»), забезпечуючи баланс між громадськими та приватними інтересами ⁵.

Практика ЄСПЛ формує розширене розуміння приватного життя, яке включає інформаційну автономію та право особи контролювати обіг своїх даних. Наприклад, у справі *S. and Marper v. the United Kingdom* Суд визнав, що зберігання персональних даних органами влади є втручанням у приватне життя, навіть якщо ці дані не були використані. Висловлюється занепокоєння

¹ Сокурєнко В. А., Хрякова Н. О. Право на приватність у мережі Інтернет у контексті європейської системи захисту прав. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 4. С. 281.

² Рішення ЄСПЛ від 3 квітня 2007 року у справі «Копланд проти Сполученого Королівства» (*Copland v. the United Kingdom*), заява No 62617/00. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjopPWq3K_vAhUH_zYUKHdxVCSkQFjABegQIAhAD&url=https%3A%2F%2Fhudoc.echr.coe.int%2Fapp%2Fconversion%2Fpdf%2F%3Flibrary%3DECHR%26id%3D001-117767%26filename%3D001-117767.pdf%26TID%3Dihgdqbxnf&usg=AOvVawIS3divhw52NQT6pVPYTSvl

³ Рішення ЄСПЛ від 4 травня 2000 року у справі «Ротару проти Румунії» (*Rotaru v. Romania*), заява No 28341/95. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=212>

⁴ Recommendation CM/Rec(2016)5 of the Committee of Ministers to member States on Internet freedom. URL: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016806415fa%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016806415fa%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]})

⁵ Сокурєнко В. А., Хрякова Н. О. Право на приватність у мережі Інтернет у контексті європейської системи захисту прав. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 4. С. 282.

надмірним накопиченням даних та формуванням довготривалих цифрових профілів особи¹.

Особливе значення для оцінки електронних доказів має справа Великої палати ЄСПЛ *Bărbulescu v. Romania*, де Суд визнав електронну переписку працівника частиною його приватного життя навіть при використанні службових засобів зв'язку². Висновки цього рішення застосовні й до використання приватної електронної переписки як доказу у цивільних спорах. Крім того, навіть публічна інформація з соціальних мереж може належати до сфери приватного життя, якщо її систематизація дозволяє сформувати комплексне уявлення про особу, що враховується при оцінці пропорційності втручання.

Справедливою є думка про те, що втручання держави у право на приватність має відповідати критеріям законності, легітимної мети та пропорційності, а також супроводжуватись попереднім інформуванням про межі моніторингу³.

Проблематика допустимості електронних доказів розглядається ЄСПЛ через взаємодію статей 6 (право на справедливий суд) та 8 Конвенції. Конвенція не встановлює формальних правил доказування – питання допустимості належить до національного законодавства, проте ЄСПЛ оцінює, чи було провадження в цілому справедливим та чи не порушено фундаментальні права особи. У справі *Schenk v. Switzerland* Суд підкреслив, що навіть доказ, отриманий із порушенням закону, не обов'язково порушує статтю 6 Конвенції, якщо сторона мала можливість його оскаржити⁴.

У контексті використання електронних даних як доказів важливим є також рішення *Perry v. The United Kingdom*, у якому Суд аналізував допустимість використання відеозапису, отриманого правоохоронними органами без відома особи. ЄСПЛ зазначив, що навіть якщо певні докази були отримані у спосіб, який може викликати сумніви з точки зору дотримання права на приватність, вирішальним є питання загальної справедливості судового розгляду. Якщо сторонам було надано можливість оскаржити такі докази, а суд належним чином оцінив їх достовірність та значення для справи, використання відповідних матеріалів саме по собі не обов'язково призводить до порушення статті 6 Конвенції⁵.

¹ Case of *S. and Marper v. the United Kingdom*: judgment of the European Court of Human Rights of 4 December 2008. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-117816%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-117816%22]}) (accessed: 09.03.2026).

² Romanian whose messages were read by employer 'had privacy breached'. The guardian.. URL: https://www.theguardian.com/law/2017/sep/05/romanian-chat-messages-read-by-employer-had-privacy-breached-court-rules?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.03.2026).

³ Сокурєнко В. А., Хрякова Н. О. Право на приватність у мережі Інтернет у контексті європейської системи захисту прав. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 4. С. 282.

⁴ Case of *Schenk v. Switzerland*: judgment of the European Court of Human Rights of 12 July 1988. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57572%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57572%22]})

⁵ Case of *Perry v. the United Kingdom*: judgment of the European Court of Human Rights of 17 July 2003. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-61228%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-61228%22]})

У практиці Європейського суду з прав людини неодноразово підкреслювалося, що таємниця комунікацій є складовою права на повагу до приватного життя та кореспонденції, гарантованого статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Так, у справі *Malone v. the United Kingdom* Суд наголосив, що перехоплення комунікацій державними органами становить втручання у право на приватне життя та повинно мати чітку правову підставу, бути передбаченим законом і відповідати принципу пропорційності. Хоча зазначена справа стосувалася телефонних розмов, сформульовані у ній підходи набули універсального значення та згодом почали застосовуватися і до електронних форм комунікації, включаючи електронну пошту та інші цифрові повідомлення¹. Таким чином, Суд заклав основу для подальшого розвитку стандартів захисту конфіденційності комунікацій у цифровому середовищі.

Подальший розвиток ці підходи отримали у справі *Macharik v. the Czech Republic*, у якій ЄСПЛ безпосередньо розглянув питання використання електронних листів як доказів у судовому провадженні. У цій справі електронні повідомлення заявниці були отримані з поштової скриньки третьої особи та використані у національному судовому процесі. Суд дійшов висновку, що отримання і використання електронного листування без належної правової підстави становить втручання у право на повагу до приватного життя і кореспонденції, гарантоване статтею 8 Конвенції. Водночас ЄСПЛ зазначив, що саме по собі використання таких матеріалів як доказів не обов'язково порушує право на справедливий судовий розгляд за статтею 6 Конвенції, якщо сторона мала можливість оскаржувати їх достовірність і допустимість у національному суді². Це рішення підтверджує, що при використанні електронних комунікацій у доказуванні суди повинні забезпечувати баланс між інтересами доказування та необхідністю захисту права особи на приватність.

Таким чином, допустимість електронних доказів у європейському праві залежить від способу їх здобуття, дотримання процесуальних гарантій, законності та пропорційності втручання. Доказ, отриманий із порушенням права на приватність або таємниці кореспонденції, може поставити під сумнів справедливість провадження, особливо якщо сторона була позбавлена можливості оскаржити їх достовірність або спосіб отримання. Особлива увага приділяється механізмам перевірки автентичності, походження та цілісності електронної інформації, зокрема через аналіз метаданих, цифрові підписи, експертні дослідження та підтвердження від провайдерів сервісів.

Досвід Європейського суду з прав людини підкреслює, що при використанні цифрових доказів у цивільному процесі ключовими є принципи закон-

¹ Case of *Malone v. The United Kingdom*: Judgment of 2 August 1984, Application no. 8691/79 // HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57533>

² Case of *Macharik v. the Czech Republic*: Judgment of 16 January 2025, Application no. 33146/21 // HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22%3A%22001-241743%22%7D>

ності, пропорційності та забезпечення належних процесуальних гарантій, що дозволяє ефективно поєднувати потребу у встановленні істини з захистом права на приватність особи. Ці підходи стають орієнтиром для національних систем правосуддя при впровадженні електронних доказів та регулюванні їх подання й дослідження.

Так, наприклад, дослідження Голубевої Н. Ю. демонструє, що навіть за відсутності окремої категорії «електронних доказів» цивільні процеси у Великій Британії ефективно інтегрують цифрові документи через чітко регламентовані процедури розкриття та подання. Системи, як-от CE-File у Високому суді Лондона або Crown Court Digital Case System, забезпечують подання матеріалів в електронному вигляді, контроль за їх достовірністю та можливість онлайн-співпраці сторін. Водночас судова практика гарантує баланс між ефективністю доказування та захистом приватності, застосовуючи принципи пропорційності та обмеження втручання у приватну сферу особи¹.

Цей підхід прямо корелює з позиціями ЄСПЛ, демонструючи, що регламентовані процедури та стандарти електронного документообігу дозволяють поєднати технологічну ефективність із дотриманням фундаментальних прав людини. Таким чином, досвід Великобританії є цінним для національної судової системи України, оскільки показує практичні способи імплементації європейських стандартів захисту приватності при використанні електронних доказів у цивільному процесі.

У контексті українського законодавства та національної судової практики принципи ЄСПЛ щодо права на приватність та допустимості електронних доказів набувають системного відображення у нормах Цивільного процесуального кодексу України, Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», Закону «Про захист персональних даних», а також у рішеннях Конституційного Суду України щодо гарантій права на приватність та таємницю комунікацій. Національні суди, здійснюючи комплексну оцінку електронних доказів, орієнтуються на такі принципи, як законність отримання інформації, передбачуваність процедур, пропорційність втручання та забезпечення рівності сторін у процесі.

Верховний Суд України в практиці підкреслює, що електронні докази можуть визнаватися допустимими лише за умови дотримання законних процедур їх отримання, підтвердження автентичності та можливості ідентифікації джерела². При цьому національні суди враховують як доказову цінність матеріалу, так і процесуальні аспекти його отримання та обробки, зокрема

¹ Голубева Н. Ю. Електронні докази в цивільному процесі Англії та Уельсу. Новели цивільного процесуального законодавства: докази та доказування. Зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: Фенікс, 2020. С.7-10

² Сакара Н. Наталія Сакара розповіла про належність і допустимість доказів, предмет доказування та застосування електронних доказів. Верховний Суд. 18.11.2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1348037>

забезпечення прав суб'єктів персональних даних та дотримання принципів конфіденційності.

Особливе значення має інтеграція рекомендацій Ради Європи щодо захисту персональних даних та гарантування свободи користувачів Інтернету. Ці стандарти передбачають обов'язок держави створювати належні умови для безпечного користування мережею та гарантувати конфіденційність інформації. Поєднання цих підходів із практикою ЄСПЛ дозволяє формувати гармонізовану модель оцінки електронних доказів у національному судочинстві, що враховує міжнародні стандарти захисту прав людини та національні процесуальні вимоги.

Отже, гармонізація європейських та національних підходів створює комплексну систему, яка забезпечує ефективний баланс між захистом права на приватність, надійністю доказів і справедливістю судового розгляду. Це дозволяє українським судам здійснювати всебічну та обґрунтовану оцінку електронних доказів, враховуючи матеріальні гарантії захисту приватності, процесуальні стандарти справедливого судового розгляду та вимоги пропорційності, передбачуваності й законності. Такий підхід сприяє формуванню сучасної моделі доказування у цифрову епоху, у якій поєднуються гарантії захисту приватності, технологічна надійність електронних доказів та процесуальні стандарти справедливого судового розгляду.

4. Імплементация європейських стандартів захисту приватності при використанні електронних доказів у цивільному процесі України

Сучасний розвиток цивільного процесуального законодавства України відбувається під значним впливом європейських правових стандартів, зокрема у сфері захисту прав людини. Ратифікація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та визнання юрисдикції Європейського суду з прав людини зумовили необхідність гармонізації національного законодавства з європейськими правовими підходами та судовою практикою¹.

Цивільний процесуальний кодекс України визнає електронні докази самостійним видом доказів, що свідчить про адаптацію процесуального права до цифрових реалій. Разом із тим нормативне регулювання у цій сфері залишається переважно технологічно нейтральним і не містить детального визначення процедур отримання, фіксації та дослідження цифрових даних.

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. // Офіційний вісник України. 1998. № 13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004

Такий підхід, з одного боку, забезпечує гнучкість правового регулювання, проте, з іншого – створює ризики неоднакового застосування процесуальних норм у судовій практиці.

Європейський підхід, сформований практикою ЄСПЛ, характеризується значно більшою увагою до процесуальних гарантій захисту прав людини у цифровому середовищі. Якщо українське законодавство здебільшого акцентує на формальній допустимості доказів, то європейські стандарти передбачають також оцінку пропорційності втручання у приватне життя особи, законності отримання інформації та наявності ефективних запобіжників проти можливих зловживань¹.

Відмінності підходів проявляються також у сфері захисту персональних даних. Хоча національне законодавство містить відповідні правові норми, їх практична реалізація у межах судового процесу нерідко має фрагментарний характер. У європейській правовій традиції захист персональних даних розглядається як невід’ємна складова процесуальних гарантій та важливий елемент права на приватність².

Таким чином, порівняльний аналіз українського та європейського регулювання свідчить про наявність спільних базових принципів, проте різний рівень їх практичної деталізації та застосування у судовій діяльності.

Імплементация європейських стандартів у сфері цифрової приватності стикається з низкою об’єктивних і суб’єктивних труднощів. Однією з ключових проблем є відсутність усталених процесуальних механізмів роботи з електронними доказами. Нерідко суди змушені формувати практику самостійно, спираючись на загальні принципи процесуального права.

Складність становить також технічний аспект дослідження цифрових даних. Оцінка автентичності електронної інформації, перевірка її походження та цілісності потребують спеціальних знань у сфері інформаційних технологій. Це зумовлює необхідність залучення судових експертів або спеціалістів. Водночас відсутність уніфікованих методик дослідження електронних доказів може призводити до формування різних підходів у подібних судових справах³.

Окремою проблемою є недостатня інтеграція стандартів захисту персональних даних у процес доказування. У деяких випадках у судовій практиці питання забезпечення приватності поступається інтересам встановлення фактичних обставин справи. Така ситуація може створювати ризик непро-

¹ Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights: Right to respect for private and family life. Strasbourg : Council of Europe, 2023. URL: https://first.vaks.gov.ua/wp-content/uploads/sites/2/2022/02/Guide_Art_8_ENG.pdf

² General Data Protection Regulation: Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>

³ Гетманцев М. О. Електронні докази в цивільному процесі: практика застосування новел законодавства. Підприємництво, господарство і право : Науково-практичний господарсько-правовий журнал. – 2019/1. – № 2. – С. 19-23. , 2019. № 2. С.19-22.

порційного втручання у приватне життя особи та порушення балансу між процесуальними інтересами сторін і гарантіями прав людини.

Не менш важливим чинником є рівень цифрової грамотності учасників судового процесу. Судді, адвокати та сторони повинні розуміти технічну природу електронних доказів, особливості їх створення, зберігання та передачі. У протилежному випадку існує небезпека як недооцінки, так і переоцінки їх доказової сили.

У сукупності зазначені фактори свідчать про те, що імплементація європейських стандартів потребує не лише нормативних змін, але й комплексного інституційного розвитку судової системи.

Подальший розвиток цивільного процесуального права України у сфері електронних доказів доцільно пов'язувати з поглибленням гармонізації із європейськими правовими стандартами. Така гармонізація не повинна зводитися до механічного запозичення іноземних норм, а має передбачати адаптацію загальних принципів до особливостей національного правового середовища.

Перспективним напрямом є конкретизація процесуальних процедур роботи з електронними доказами, включаючи порядок їх витребування, фіксації та зберігання. Чіткі правила здатні підвищити передбачуваність судової практики та зміцнити довіру до правосуддя.

Важливе значення має також посилення гарантій захисту приватності, зокрема через застосування принципу пропорційності та мінімізації даних. Суд повинен оцінювати не лише доказову цінність інформації, але й необхідність втручання у приватну сферу.

Окремої уваги заслуговує професійна підготовка суддів і адвокатів у сфері цифрових технологій. Підвищення рівня обізнаності сприятиме більш зваженому використанню електронних доказів.

У довгостроковій перспективі розвиток цифрового правосуддя передбачатиме інтеграцію новітніх технологій, включаючи автоматизовані системи аналізу даних та електронні інформаційні платформи. Це, у свою чергу, породжує нові виклики у сфері захисту приватності, які мають вирішуватися з урахуванням європейських стандартів прав людини.

Отже, імплементація європейських підходів у національне судочинство є складним і динамічним процесом, що поєднує нормативні, інституційні та технологічні аспекти. Гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами у сфері захисту приватності та використання електронних доказів сприятиме підвищенню ефективності судового захисту прав людини та формуванню сучасної моделі цифрового правосуддя.

Висновки

У ході дослідження проблематики права на приватність та процесуальних гарантії при використанні електронних доказів у цивільному процесі проведено комплексний аналіз національного законодавства України та практики Європейського суду з прав людини. Здійснено синтез теоретичних підходів до електронних доказів, критеріїв їх допустимості та автентичності, а також визначено пріоритетні напрями імплементації європейських стандартів у національну правову систему. Дослідження дозволило простежити взаємозв'язок між розвитком цифрових технологій, зміною змісту приватності та вдосконаленням процесуальних гарантії у цивільному судочинстві.

Встановлено, що право на приватність у цифрову епоху набуває багатовимірної змісту, що охоплює не лише традиційні аспекти особистого життя, але й контроль над персональними даними, електронними комунікаціями та інформаційною самовизначеністю особи. Європейська правова традиція формує концепцію цифрової приватності, яка виходить за межі матеріальної автономії та акцентує увагу на інформаційній та комунікаційній сферах. Розширене розуміння приватності визначає стандарти, яких повинні дотримуватися судові органи при використанні електронних доказів, забезпечуючи баланс між захистом особистої інформації та необхідністю встановлення істини у цивільних спорах.

Досліджено правову природу електронних доказів та їхнє місце у цивільному процесі. Виявлено, що ключовими характеристиками цифрових даних є можливість точного відтворення без втрати змісту та підвищена вразливість до маніпуляцій, що потребує спеціальних процесуальних підходів. У цьому контексті особливої значущості набувають принципи автентичності та достовірності, які вимагають комплексної перевірки джерел інформації, методів її фіксації та експертного дослідження.

Аналіз практики ЄСПЛ дозволяє виділити системні стандарти захисту приватності у цифровому середовищі. Суд підкреслює, що будь-яке втручання у цифрові дані особи повинно бути законним, пропорційним та супроводжуватися належними процесуальними гарантіями. Практика таких справ, як *Copland v. the United Kingdom*, *Rotaru v. Romania*, *S. and Marper v. the United Kingdom*, *Bărbulescu v. Romania*, *Schenk v. Switzerland*, *Perry v. the United Kingdom*, *Malone v. the United Kingdom*, демонструє, що навіть формально допустимі докази можуть порушувати права людини, якщо відсутні ефективні механізми контролю, чіткі правила доступу або можливість оскарження дій. Суд формує системні орієнтири, що враховують як допустимість доказів, так і принцип пропорційності втручання у приватну сферу.

Порівняльний аналіз українського та європейського правового регулювання свідчить про наявність спільних принципів, таких як визнання електронних доказів, забезпечення процесуальної справедливості та застосу-

вання принципу пропорційності. Водночас українське законодавство потребує більш детальної конкретизації процедур роботи з цифровими даними, уніфікації методик оцінки автентичності та розвитку інституційних механізмів захисту приватності. Ефективна імплементація європейських стандартів вимагає не лише нормативних змін, а й інтеграції технологічних, організаційних та освітніх компонентів. Важливими є підвищення цифрової грамотності суддів та адвокатів, впровадження стандартизованих процедур фіксації та зберігання електронних доказів, а також застосування технологічних рішень для забезпечення конфіденційності та цілісності даних.

Особливе значення має розвиток науково-методичної бази та підготовка експертів у сфері цифрових технологій, що дозволяє забезпечити об'єктивну оцінку електронних доказів та зменшити ризик маніпуляцій. Формування єдиної практики національних судів щодо роботи з електронними даними сприятиме підвищенню передбачуваності рішень та зменшенню правової невизначеності, що особливо актуально у справах із значним обсягом інформації та персональних даних.

Крім того, інтеграція європейських стандартів створює передумови для розвитку механізмів превентивного захисту приватності. Важливими є не лише процесуальні гарантії, а й попередня оцінка ризиків, обмеження доступу до інформації та забезпечення мінімізації даних у процесі доказування. Такий підхід сприяє не лише дотриманню прав особи, але й зміцненню довіри до цифрового правосуддя загалом.

Значущим аспектом є поєднання технологічних та правових засад. Використання сучасних автоматизованих систем аналізу даних та електронних платформ судового процесу створює нові виклики для захисту приватності, що потребує формування чітких стандартів доступу, процедур перевірки автентичності та контролю за обробкою персональних даних. У цьому контексті адаптивність національної системи цивільного судочинства до швидких технологічних змін стає ключовим фактором ефективності та справедливості.

Таким чином, проведене дослідження демонструє, що сучасна цивільно-процесуальна система не може ефективно функціонувати без інтеграції принципів цифрової приватності та комплексної оцінки електронних доказів. Науково обґрунтоване поєднання європейських стандартів та національного законодавства створює передумови для формування адаптивної, передбачуваної та справедливої системи цивільного судочинства, яка здатна забезпечувати баланс між захистом приватності та ефективністю доказування. При цьому подальший розвиток цивільного процесу України потребує комплексного підходу, що включає нормативне регулювання, розвиток інституцій, підвищення професійної підготовки правників та технологічне забезпечення, здатне гарантувати безпеку та достовірність електронних доказів у цифрову епоху.

Анотація

Наукова робота присвячена дослідженню права на приватність та процесуальних гарантій при використанні електронних доказів у цивільному процесі, зокрема в контексті сучасної цифрової трансформації судочинства. Цифровізація суспільних відносин спричинила появу нових форм доказової інформації, таких як електронна переписка, дані з соціальних мереж, цифрові документи та метадані, які дедалі частіше використовуються у судових процесах і водночас містять значний обсяг персональної інформації.

В роботі здійснено комплексний аналіз практики Європейського суду з прав людини, включно з ключовими рішеннями у справах *Copland v. the United Kingdom*, *Rotaru v. Romania*, *S. and Marper v. the United Kingdom* та *Bărbulescu v. Romania*. Практика ЄСПЛ демонструє, що використання електронних доказів без належних гарантій може становити втручання у приватне життя, порушуючи статтю 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Наголошено на важливості дотримання принципів законності, пропорційності та забезпечення процесуальних механізмів контролю та оскарження дій щодо цифрових даних.

В дослідженні також аналізується національне законодавство України та потенціал імплементації європейських стандартів захисту приватності у цивільне судочинство. Виявлено, що ефективне використання електронних доказів потребує нормативної конкретизації процедур фіксації, зберігання та перевірки автентичності, підвищення цифрової грамотності суддів та адвокатів, а також інтеграції технологічних рішень для забезпечення конфіденційності та цілісності даних.

Проведене дослідження підкреслює, що захист права на приватність у цифрову епоху є критичною складовою процесуальної справедливості. Дана наукова робота поєднує теоретичні підходи до цифрової приватності, правові стандарти допустимості електронних доказів та практичні рекомендації щодо їх інтеграції у національне законодавство. Робота має наукову, практичну та міждисциплінарну цінність для правників, суддів, законодавців і дослідників цифрового правосуддя.

Ключові слова: електронні докази, цивільний процес, ЄСПЛ, процесуальні гарантії, цифровізація, електронне правосуддя, доступ до правосуддя.

Keywords: electronic evidence, civil procedure, ECHR, procedural guarantees, digitalization, e-justice, access to justice.